

Олійник О. М.

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу історії країн Азії та Африки
ДУ «Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»
м. Київ, Україна*

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА КИТАЮ В НОВИХ ІСТОРИЧНИХ УМОВАХ

Нові історичні умови для України почали формуватися в 2014 р. після військової агресії росії проти України. Для Китаю такі умови почали формуватися трохи раніше, коли в 2013 р. голова КНР Сі Цзіньпін під час своєї подорожі до Казахстану оприлюднив глобальну ініціативу «Один пояс, один шлях», яка має сформувати нову архітектоніку відносини між країнами Євразії. Пізніше ця ідея набула нового змістовного наповнення, коли керівництво Китаю проголосило її відкритою також для країн Африки та Америки. Однак сьогодні обидві країни опинилися в умовах, коли вони вимушені віднаходити шляхи зупинення російської агресії та перспективні напрями співпраці.

Варто зазначити, що глобальна ініціатива швидко набула популярності в першу чергу серед країн, що розвиваються, і дійсно охопила практично всі континенту світу. В рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» 138 країн (включаючи Україну) та 30 міжнародних організацій підписали 200 документів про співробітництво з Китаєм [1]. Проте російська військова агресія проти України фактично звела нанівець 10-ти річні потуги Сі Цзіньпіна вибудувати нову архітектоніку відносин в Євразії та зруйнувала його плани побудувати спільноту єдиної долі на євразійському континенті, принаймні на найближчу перспективу. Тому китайське керівництво вимушено також перейматися питаннями війни росії проти України, намагаючись при цьому «зберегти обличчя» і поводити себе як відповідальна та послідовна країна, що визнає норми міжнародного права та дотримується міжнародних стандартів співіснування.

В цьому контексті варто розглянути позицію Китаю щодо російсько-української війни та визначити перспективні напрями співпраці між двома країнами.

Якщо ЄС та США відкрито проявляють солідарність з політикою України в її протистоянні агресивним діям РФ, то Китай займає більш

стриману позицію щодо оцінки російської агресії проти України. Не можна сказати, що керівництво КНР байдуже до, того, що відбувається у Україні, однак активності у відстоюванні інтересів України, на кшталт ЄС та США також не виявляє. Певною мірою таку поведінку Китаю можна пояснити позицією України, яку вона демонструє у відносинах з Піднебесною. Варто зазначити, що Китай був однією з перших країн, який визнав незалежність України та встановив дипломатичні відносини з країною ще 4 січня 1992 р. Китай добровільно приєднався до Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (надалі Меморандум), який 5 грудня 1994 р. у Будапешті підписали Англія, РФ, США та Україна. **Такими чином Пекін на рівні з іншими підписантами Меморандуму має гарантії перед Україною визначені цим документом. Зокрема це стосується п. 4, в якому визначено, що підписанти підтверджують їх зобов'язання домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з метою надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, в разі, якщо Україна стане жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї [2].** На початку російської агресії проти України в 2014 р., китайська сторона представила план врегулювання конфлікту на сході країни та запропонувала виступити посередником між Україною та РФ у врегулюванні протистояння. Нажаль ці ідеї не знайшли підтримки з боку українського керівництва і таким чином Китай опинився незадіяним у врегулюванні конфлікту. В 2013 р. китайська сторона запропонувала безпрецедентний пакет фінансової допомоги обсягом 20 млрд дол. США. Однак українська сторона проявила пасивність щодо цієї пропозиції, проявивши таким чином байдужість до співробітництва з китайськими партнерами. Свого часу українське керівництво недооцінило важливість розбудови відносин з Китаєм і як результат Китай зайняв стриману позицію щодо України в політичній площині відносин між двома країнами.

Зазнавши важких військових втрат від ЗСУ на початку березня 2022 р. російська сторона звернулася до керівництва Китаю із запитом про надання військової допомоги. Завдяки попередження з боку Заходу щодо **дотримання Пекіном антиросійських обмежень** російська сторона не отримала позитивної відповіді на свій запит від китайської сторони.

Хоча Китай не заявив про підтримку західних санкцій проти РФ, проте наступні кроки уряду Пекіну свідчать про те, що китайське керівництво поділяє занепокоєння Заходу щодо загроз та викликів, що спричинила російська військова агресія проти України, як для

європейської так і світової безпеки в цілому, і уряд країни вживає низку заходів, що обмежують військовий потенціал РФ [3]. Обсяг китайського критичного імпорту в РФ в березні поточного року скоротився на 45%. Зокрема Китай також відмовився постачати російським авіакомпаніям запчастини для літаків. В той же час **китайська державна група Sinopet призупинила переговори про інвестиції на суму 500 млн дол. США у будівництво газохімічного заводу в Росії**. Раніше передбачалося, що Sinopet (китайська компанія, найбільший у світі нафтопереробний, газовий та нафтохімічний конгломерат) і «Сибір» (найбільший виробник нафтохімічної продукції Росії) побудують у Східному Сибіру великий газохімічний комплекс. Sinopet також призупинила переговори про збут газу з російським виробником газу «Новатек» через те, що Ощадбанк, як один з акціонерів компанії, знаходиться в списку санкцій США. Ще на початку березня Азійський банк інфраструктурних інвестицій тимчасово заморозив деяку діяльність на території РФ. Найбільші китайські виробники смартфонів Huawei та Xiaomi вдвічі скоротили кількість продукції, що відвантажують до Росії. Автомобілебудівна компанія Geely призупинила свою діяльність на заводі в Білорусі, продукцію з якого експортує в РФ [4].

Уряд КНР також погодив виділення гуманітарної допомоги Україні через Червоний Хрест на суму 790 тис. дол. США. Перший гуманітарний вантаж Пекін відправив до України 9 березня. Додаткова сума гуманітарної допомоги, у розмірі 1,57 млн дол. США була виділена урядом країни 21 березня [5].

В той же самий час у Раді Безпеки ООН Китай утримався під час голосування за резолюцію, яка засуджує війну РФ проти України, а співробітництво між Китаєм та РФ продовжує реалізовуватись у рамках діючих договорів, що суперечить взятими Пекіном зобов'язанням як підписанта будапештського Меморандуму.

В умовах військового стану та активних бойових дій, які Україна веде проти російських окупантів варто виокремити перспективні напрями зовнішньої політики України на китайському напрямі.

По-перше, для України є вкрай важливим розвивати відносини з Китаєм як зі стратегічним партнером та гарантом ядерної безпеки. Існуючий формат стосунків є недостатнім щоб повною мірою використати потенціал співпраці між двома країнами. В умовах загрози з боку росії щодо застосування тактичної ядерної зброї, офіційний Київ має негайно розпочати діалог з Пекіном, як гаранта ядерної безпеки, щодо його впливу на москву задля недопущення ядерної катастрофи.

По-друге, контакти, які сьогодні підтримуються на рівні керівників зовнішньополітичних відомств України так Китаю мають поширюватися на інші відомства та міністерства, з тим щоб перевести відповідні

перемовини у площину ділового співробітництва в інші сфери та розширити спектр потенційної співпраці.

По-третє, враховуючи євроінтеграційні інтереси України, доцільно долучитись до політики ЄС щодо Китаю задля спільної участі України разом з європейськими та китайськими партнерами в розвитку відносин між Європою з Китаєм. Сьогодні ЄС активно розбудовує відносини з Китаєм, який є найбільшим партнером ЄС. Сторони мають відносини стратегічного партнерства. З 1998 р. між ЄС та Китаєм щорічно проводиться Саміт ЄС – Китай, на якому партнери обговорюють широке коло питань з двостороннього співробітництва, зокрема такі: стратегічне партнерство, торгівля, зміна клімату, партнерство щодо сталої урбанізації, діалог між людьми на високому рівні, посилене співробітництво в енергетиці та інші. Україна має долучитися до всіх механізмів співробітництва ЄС та Китаю, зокрема щорічного Саміту ЄС – Китай і спільно і приймати участь у всіх програмах та ініціативах що реалізуються в рамках цього формату.

По-четверте, розвиток співпраці України з Китаєм значно зміцнить позиції країни в Азії. Китай сьогодні надалі залишається основним діловим партнером фактично для всіх азійських країн, а відповідно має значний вплив на них. Слід зазначити, що азійський напрямок зовнішньої політики України є ахіллесовою п'ятою української дипломатії. Ставка на Туреччину як всепогодного партнера не достатньо ефективна. Хоча посередництво Туреччини у відносинах з росією і принесло окремі результати, зокрема це стосується обміну полоненими, зернової угоди, однак навіть ці питання залишаються не врегульованими. Як відомо росія заявила про вихід з зернової угоди, обстріл човнів з українським зерном триває, а українські полонені надалі залишаються в російському полоні.

Отримавши незгоду від Пекіну щодо підтримки росії у військовій сфері та галузях, продукція яких має подвійне призначення та може бути використана в оборонній промисловості, очільник зовнішньополітичного відомства росії здійснив візит країнами південної Азії та Близького Сходу. За результатами цього візиту Індія та Непал значно збільшили імпорт російської нафти. Своєю чергою Саудівська Аравія почала закуповувати російську нафту за зниженими цінами для внутрішніх потреб, а власну нафту експортує назовні. Крім того саудівські монархи погодилися знизити обсяг виробництва нафти що призвело до зростання цін на неї, на що розраховувала росія. Іран взагалі перетворився на поплічника росії і постачає дрони та ракети, які сьогодні російські війська застосовують проти України. Усі спроби України налагодити співробітництво з Ізраїлем щодо постачання засобів ППО та протиракетної оборони результатів не дали.

Наведені факти є підтвердженням того, що Україна програє дипломатичну війну на азізькому напрямі. Відтак це вимагає вжиття негайних заходів щодо перегляду азізького курсу зовнішньої стратегії України, а розпочати доцільно з Китаю.

По-п'яте, відповідні інституції України повинні займати більш активну та прагматичну позицію у відносинах з Китаєм, зокрема це стосується участі України в глобальній ініціативі «Один пояс, один шлях», залученні китайських інвестицій в економіку країни, створенні спільних наукоємних підприємств, наукових та індустріальних парків та ін. В умовах, що склались потрібно вживати запобіжні та випереджальні заходи задля протидії РФ у її намірах «посварити» Україну з Китаєм та іншими азізькими країнами. Ініціатор глобальної ідеї «Один пояс, один шлях» лідер Китаю Сі Цзіньпінь неодноразово заявляв, що Китай є відкритим до будь-яких ініціатив від будь-якої країни щодо участі в глобальному проєкті. Враховуючи сучасний стан українсько-російських відносин Україна має запропонувати проєкт «Нова Євразія» з будівництва альтернативних коридорів в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях», які оминають територію РФ та Казахстану (враховуючи політичну ситуацію в цій країні). За часів Великого Шовкового шляху саме Україна була зв'язуючою ланкою країн Північної Європи з країнами-учасницями Великого Шовкового шляху, а від так є всієї Азії. Крім того, до цього колії шляху можуть бути приєднані транспортні коридори з інших країн Південного, Близького і Середнього Сходу, Східної Європи та навіть країн Африки. Враховуючи те, що саме регіон Південного, Близького і Середнього Сходу володіє найпотужнішими запасами енергоносіїв (нафти та газу), тому будівництво такої транспортної мережі також дозволить вирішити енергетичні потреби України і ЄС, а відтак забезпечити енергетичну та політичну безпеку України. Потреба в такому транспортному сполученні вже визріла давно, проте присутність росії в Середній Азії та її вплив на країни Близького та Південного Сходу, а також відсутність сильного гравця в регіоні стримували його будівництво. Сьогодні таким гравцем є Китай, який здатний проводити незалежну від РФ зовнішню політику, володіє необхідними технологіями та фінансовим ресурсами. Більше того будівництво такого транспортного коридору відповідає інтересам Китаю. Для його будівництва доцільно створити міжнародний консорціум за участі потенційних країн-користувачів, також створити систему спільного управління, безпеки та контролю. Реалізація проєкту активізує ділову активність на євразійському континенті в новому форматі та збільшить його значимість в світі. Це також знизить роль РФ на євразійському континенті, яка вважає себе центром континенту. Будівництво транспортного коридору «Нова Євразія», дозволить

використовувати унікальне географічне положення України й перетворити її на світовий транспортний центр, який з'єднає всі континенту світу, що своєю чергою сприятиме руху вантажів, людей, капіталу та інвестицій. Залучення значної кількості країн до проєкту також посилить безпеку України.

По-шосте, враховуючи потребу України в зовнішніх інвестиціях та фінансових ресурсах, уряд країни має переглянути пакет фінансових пропозицій від уряду Китаю в обсязі 20 млрд дол. США, який було запропоновано китайською стороною під час візиту Голови КНР Ху Цзіньтао до України в 2012 р. та наповнити цей пакет реальними проєктами.

По-сьоме, Україна має ініціювати співпрацю ЄС з Китаєм у сфері безпеки задля створення нової системи безпеки в Євразії.

Міністр закордонних справ Китаю Ван І заявив про підтримку суверенітету і територіальної цілісності України під час свого виступу на Мюнхенській конференції з безпеки, що відбулася 19 лютого 2022 р. Зокрема він заявив таке: «Суверенітет, незалежність та територіальна цілісність кожної країни мають бути захищені, бо це основна норма міжнародних відносин. Україна не виняток. У документі, який китайський уряд випустив минулого тижня, повторюється, що ми підтримуємо суверенітет та територіальну цілісність усіх країн. Якщо хтось хоче поставити під сумнів таку позицію Китаю, це означатиме роздмухування ситуації та спотворення позиції Китаю».

Китай розглядає Україну як важливого гравця на світовій арені, оскільки Україна займає вигідне географічне положення та володіє унікальними природними і розвинутими людськими ресурсами, співпраця з якою дозволяє вирішити дві найважливіші задачі для Китаю: по-перше, уникнути залежності від РФ як єдиного транспортного суходільного коридору в Європу; по-друге, вирішити проблему забезпечення населення харчовими продуктами, попит на яку щорічно зростає. Крім того також важливим фактором є те, що рівень освіченості та технічної підготовки робочої сили в Україні є достатньо високим, що дозволяє здійснювати високотехнічні та високотехнологічні інвестиції, а також розміщувати наукоємні виробництва будь-якої галузі та спрямованості.

Уряд країни має продемонструвати готовність активно розвивати співробітництво з Китаєм, а також відповідальне ставлення до вже досягнутих між сторонами домовленостей.

Під час виступу в коледжі м. Брюге, в 2014 р., китайський лідер заявив: «...ми хочемо створити в Євразії міст дружби та співробітництва. Нам потрібно докласти спільних зусиль для будівництва чотирьох мостів – миру, росту, реформ та цивілізаційного прогресу, щоб

створити всебічні відносини стратегічного партнерства між Китаєм та Європою ще більш значимими та впливовими» [6].

Про готовність відстоювати мир у світі та спільно бути прекрасне майбутнє для всього людства Сі Цзіньпін також підтвердив на 20-му з'їзді КПК заявивши таке: «Сьогодні світ, епоха та історичні умови зазнають небачених змін. Китай незмінно проводить незалежну та самостійну мирну зовнішню політику, продовжує розвивати відносини дружби та співробітництва з усіма країнами світу на основі п'яти принципів мирного співіснування, відстоюватиме основну державну політику відкритості зовнішньому світу, китайський народ готовий спільно з усіма народами світу пліч-о-пліч створювати ще більше прекрасне майбутнє людства!» [7].

Україна має всі шанси стати діловим центром Євразії та основним мостом миру, росту, реформ та цивілізаційного прогресу, що з'єднає Азію з Європою, а також разом з Китаєм будувати прекрасне майбутнє людства.

Список використаних джерел:

1. Oliynyk O.M. “One belt, one road” initiative and joint development for China and Ukraine / O. M. Oliynyk. *The financial and economic potential of successful cooperation between China and Ukraine in the context of “One belt, one road initiative”*. Kyiv, 2019. P. 97.

2. China confirmed Ukraine’s security guarantees. *Obozrevatel*. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/politics/93875-kitaj-pidтверdiv-ukrainu-garantii-bezpeki.htm>

3. China not giving material support for Russia’s war in Ukraine. *U.S. official*. URL: <https://www.reuters.com/world/china-not-giving-material-support-russias-war-ukraine-us-official-2022-07-01/>

4. Олійник О. М. Позиція Китаю щодо воєнної агресії РФ проти України. URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rf-proty-ukrainy/pozytsiia-kytaiu-shchodo-rossiiskoi-voiennoi-ahresii-pr>

5. Війна в Україні: позиція та інтереси зовнішніх гравців. Український інститут майбутнього. URL: <https://uifuture.org/publications/vijna-v-ukrayini-pozycziya-ta-interesy-zovnishnih-gravciv/>

6. Xi Jinping. About the state governance (2014). 习近平谈治国理政：俄文 / 习近平著；俄文翻译组译。—北京：外文出版社，2014。—642 с.

7. Полный текст доклада на 20-ом Всекитайском съезде Коммунистической партии Китая. URL: <http://russian.people.com.cn/n3/2022/1026/c31521-10163401.html>